

URADALMI TÚRÁK DIÓSGYŐRBEN - TÚRAVEZETŐI FÜZET -

„Közösségi összefogással Diósgyőrért”

Egyesületünk 2013 szeptembere és 2014 augusztusa közötti időszakban számos közösségi rendezvényt kínált az Árpád és Kuruc utcai környék lakóinak: Parkgondozási lehetőségek, „Kutyajónapok”, családi sport-és KRESZ napok, uradalmi túrák.

A környéken élők mindennapjainak segítése érdekében közbiztonsági fórumokat, munkaügyi és környezeti tanácsadó napokat szerveztünk. Mindezt a Norvég Civil Alap támogatásával.

További információ:

Zöld Kapcsolat Egyesület, 3525 Miskolc Kossuth u. 13.,
info@zoldkapcsolat.hu, Tel: 30/899-5004, Fax: 46/505-077,
www.zoldkapcsolat.hu

**Vártető, Ostoros, Puszkaporos, Baráthegy,
Fényes-kő, Pecér...
Tősgyökeres diósgyőri,
de még sosem járt ezeken a helyeken?
ITT AZ IDŐ**

Kiadta:
Zöld Kapcsolat Egyesület
2014.

Írta:
F. Nagy Zsuzsanna

Fotók:
F. Nagy Zsuzsanna, Makár Richárd

További információk:
www.zoldkapcsolat.hu
info@zoldkapcsolat.hu
<https://www.facebook.com/zoldkapcsolat?fref=ts>

Támogató:

Bevezető

A Szinva-patak két oldalán található földrajzi nevek igen érdekesek, ám ha megismerjük, hogy ezeknek milyen történelmi gyökerei vannak, még izgalmasabbakká válnak. A Szinva csillogóan kanyargó vize felett két oldalról, ölelve várnak bennünket a magaslatok: Tatárdomb, Puskaoros, Baráthegy, Ostoros, stb. Borzongató érzés, ha belegondolunk, hogy például, tatárok, fehérbarátok, fél Európát maguknak tudható királyok és Herman Ottó nyomain járunk. Keveseknek adatik meg, hogy hasonlóan gazdag, hasonlóan értékes lakóhelyen éljenek, ahol ennyi rendkívüli esemény emléke kötődik azokhoz az utcákhoz, környékbeli erdőkhez, szőlőkhöz, mint nekünk, akik nap, mint nap, itt koptathatjuk cipőnket.

A Zöld Kapcsolat Egyesület és a Bükki Fiatalok Természetjáró Egyesület együttműködésében túrasorozatot hirdettünk 2014-ben a diósgyőri uradalom rejtekeinek és rejtelmeinek megismerésére. Köszönjük Makár Richárdnak és Boronkai Józsefnek is, hogy túravezetőként besegítettek némelyik útvonal bejárásába. Sokan csatlakoztak hozzánk barátaikkal, családjaikkal. Az uradalmi túrákon nem csak izmaikat mozgathatták meg, de régmúlt idők meséinek, vagy éppen megtörtént eseményeinek helyszínein barangolhattak velünk együtt.

Az egyszeri túrasorozat szervezése mellett egy másik célunk is volt. Olyan túravezetői füzet készítése, amely bátorítást adhat azok számára is, akik ezidőtájt nem tarthattak velünk. A megőrződött földrajzi nevek feltárják előttünk a táj történelmi, kulturális, gazdasági és természeti örökségének szerves egységét, melyre minden diósgyőri büszke lehet. Bízunk abban, hogy útmutatónk alapján minél több diósgyőri, miskolci ismeri majd meg a megszokotthoz képest, kicsit másként az uradalom túraútvonalait, ezzel segíthetjük a lokálpatriotizmus erősödését az itt élők körében.

F. Nagy Zsuzsanna
programvezető

Nagy-sánc

Útvonal: Felső-Majláth - Berekalja - Égés-szurdok - Kohász-Kék - Irén-forrás - Nagy-Sánc – Bükkszentlászló. **Táv:** 7,8 km. **Szintemelkedés:** 350 m

A háromezer éves múltra visszatekintő földvárhoz, a Nagy-Sáncre indultunk a BFTÉ túravezetőivel szombaton. Induláskor még ködbe burkolózott az Égés-szurdok, itt-ott hóvirág foltok kísérték utunkat. Meg-meg csúszva lépdelt a harminc fős csapat a kelták, szkíták, avarok, tatárok, nyomában.

Nem véletlen, hogy ilyen régóta lakott Diósgyőr, hiszen ideálisak a "telepítő tényezők": források, erdőségek, különböző kőzetek, ércnyerő helyek biztosították a kisebb nagyobb települések, erődítések kialakulását. A gerincről letekintve "követhettük nyomát" a vesztés muhi csatából erre menekülő IV. Béla királynaknak, aki egyes források szerint a Tatár-árok környékéről a Király-halomnak is nevezett ötszögletű erődítésben szusszant meg. Innen Ernye bán segítségével jutott tova, melynek jutalmául e vidék birtokosává tette. Hozzá fűződik számos földrajzi név a környéken: Erenyő, Bánkút, Bán-patak, Bánfolyás utca. De neki

köszönhetjük a fehér barátok megtelepítését is a völgyben. A pálosok Diósgyőrtől Szentlélekig tudatos gazdálkodást folytattak: szőlőt és gyümölcsösöket telepítettek (Barát-hegy környéke, Szilvás-völgy), mészárszéket, malmot, sörfőzdét működtettek (Szinva patak).

A Nagy-Sánc túlsó oldaláról már Bükkszentlászlóra (Óhuta) tekinthetünk le. A koronauradalomnak szüksége volt üvegre, melyhez a környéken található homok, mészkő, fából nyert hamuzsír kiváló erőforrást nyújtott. Az 1700-as évektől ablaküveg került ki a huták műhelyeiből, de a környéken élők számára a fűrészüzem, téglagyár is megélhetést biztosított.

Az újabb korok, újabb, tájba nem éppen illő elnevezéseket is hoztak, melyek nyomát már a túra végén, buszra ülve kísértük végig: a vasgyárra és kőbánya munkásságára alapozva sokáig működött itt a Mexikó csárda (a Mexikó-völgy névadója), s a közeli fegyvergyártó üzemrészek Ázsia és Afrika "tájidegen" megnevezésit hordozták. A napfényben úszó hegyerincről leereszkedve, bizony erős kontrasztot mutatott ez a lepusztult környék...

Gulicska – Puszkaporos

Útvonal: Útvonal: Felső-Majláth – Bánya-bükk-völgy – Gulicska – Mély-völgy – Puszkaporos – Felső-Hámor – Lillafüred.

Táv: 7,8 km. **Szintemelkedés:** 350 m

A diósgyőri Pálosok teréről indultunk uradalmi túránkra 2014. március 22-én. Miértinnen? Mert szeretnénk tudatosítani, hogy a 10 emeletes házak közötti (Kuruc, Árpád utcai szalagház sor), tulajdonképpen "a fehér barátok földjén" járunk. Az 1313-ban Diósgyőrbe betelepített pálosok István nádor kúriáját, az egykori győri udvarházat foglalhatták el (erdőfelügyelőségi, jelenleg lakatlan épületegyüttes helyén), s a környékbeli dombokat, vizeket, völgyeket nagyrészt ők hasznosították.

A panelek helyén akkoriban "pást", azaz legelő terület lehetett, a Baráthegyen a bortermelést, a domboldalakon a gyümölcsészetet (Szilvás-völgy, Meggyes, stb.) honosították meg a barátok. Így került a szilvából pálinka, a baráthegyi szőlők-ből bor az asztalra, például a ma is működő Gerendás kocsmá épületében, amely mellett harmadik uradalmi túránk elején el is haladtunk. Majláth egyébként a koronauradalom gazdatisztjéről kapta nevét, aki az 1700-as évek elején

Sáros megyéből hozatott tótokat, akik a fa megmunkálásában jártak élen. A Szinva kicsiny hídján átjutva magunk mögött hagytuk a bérházakat, s a Papírgyár felé vettük az irányt a Bükki Fiatalok Természetjáró Egyesület tagjainak vezetésével. A patak sodrását kihasználva, szintén az 1700-as években épült ide az első papírmalom, egy cseh

mesterember irányításával, majd Martini Sámuel evangélikus felügyelő kapott engedélyt az uradalomtól "Papíros Csináló" létesítésére. A minőségi papírgyártást oly sikeresen honosították meg, hogy a későbbi utódok az 1890-es Párizsi Világkiállításon

aranyérmeket nyertek kézzel merített papírjaikkal. Máiig itt készülnek a magyar bankjegyek és biztonsági papírok. Büszkék lehetünk diósgyőriek, ha a tölgymakkokat ábrázoló vízjel bárhol feltűnik a világon...

Az eddigi kellemes sétát innentől kezdve kaptató váltja fel. Mi is nekivágtunk a Bánya-bükk erdőségének. A földrajzi név is jelzi, hogy a mészkővonulat anyagát igen korán kezdték hasznosítani. Miután a tatár-dombi föld-gerendavár már nem nyújtott biztonságot, az 1300-as évektől kezdődően az uradalmi épületek, a diósgyőri vár építéséhez a mai Kilián és Majláth lakótelepek mögött húzódó hegyvonulat lábánál, völgyeiben nyitott bányákból szekerekkel szállították a kőzetanyagot.

Ötvenfős csapatunkkal (idősek, fiatalok, családok) a piros turistajelzéken, a Kálvinista-völgyben vágtunk neki a hegyoldalnak. (Az út elnevezésével az 1564 utáni kálvinista reformációra való áttérésnek állítottak emléket.) Túránkon azt láttuk, hogy a hervadó hóvirágok és tavaszi csillagvirágok helyét az illatos ibolyák, odvas keltikék lila és fehér virágai foglalják el. Köztük sárgállik egy-egy bogláros szellőrózsa, de egy időben fehérlik világosabb változata is. Utunk egy szakaszának névadója Vadas Jenő, aki elismert erdőmérnök és kutató volt, egyben Herman Ottó unokaöccse. Feltételezhetően sokat barangoltak erre is, például a környék legszebb kilátását nyújtó, 544 méter magasságba törő Gulicskára, ahol mi is hosszasan pihentünk, s a gyerekek különösen örültek. A Puszkaporos, a Dolka-tető, a Molnár szikla és kövek vonulata most még tisztán követhető, hiszen a fák lombjai éppen csak rügyeznek, de néhány héten belül zöld takarójuk-

kal jórészt elfedik majd a Kis-fennsíki mészkő magaslatokat. Nem csak a távolba érdemes azonban körülnézni, hanem a Gulicskán is. A nyitott sziklák növénytakarója tartogat meglepetéseket. Itt már virágzik a vörösgyűrűs som, nyúl farkfű csomók hajladoznak, de egy-egy tő - elvirágzó félben lévő- leánykőörccsin és pirosló hunyor is felfedezhető.

A Gulicskáról balra tartottunk, majd a kék kereszttel jelzett turistaútra térünk. A szurdokszerű, csak egy nyomban járható ereszkedő melletti sziklafalakkól a jól ismert borostyánon kívül fodorkák, gímpáfrányok törnek elő. Már megismerhető szöszös levelével a sárgán festő, szemölcsöket gyógyító vérehulló fecskefű, de ráakadhatunk a rózsaszínben játszó különös nevű és virágzatú vicsorgóra is, amely 10 évig növekedik a föld alatt, mire első alkalommal virágzik. Talán innen kapta másik nevét is: rejtekfű.

A Puszkaporosig csaknem száz métert ereszkedtünk lejjebb. Régebbi térképeken még Gulbukaként jelzik a térképek ezt a mészkőtömböt, valószínű a meredek falai miatt. Innen már látszottak Felső-Hámor házainak pirosító tetői, azonban mi még letértünk az itt található kicsiny temetőbe, ahol Herman Ottóra, a 100 éve elhunyt utolsó hazai polihisztorra emlékeztünk. A többi síron számtalan kerti virág bontott már szirmot, mellettük találtunk rá "búcsúzouln" egy kedvesen sárgálló foltra, az arany veselkére, mely számos bükki patak és szurdok kísérő növénye illyentájt.

A temető alatt jelenleg omladozó épület helyén a 19. században Zartl család működtetett hajlított bútorgyárat az első világháborúig, így a környékről kinyert értékes faanyag feldolgozott formában, értéket és nyereséget is termelt. Közéleiben, a völgytalpon futó Szinva-patak ereje működtette azt a puszkapor őrlő malmot, melyről a környék a napjainkban ismert nevét kapta (Puszkaporos). Ez a hely volt harmadik uradalmi túránk végállomása.

A Gulicskáról balra tartottunk, majd a kék kereszttel jelzett turistaútra térünk. A szurdokszerű, csak egy nyomban járható ereszkedő melletti sziklafalakkól a jól ismert borostyánon kívül fodorkák, gímpáfrányok törnek elő. Már megismerhető szöszös

Baráthegyi tanösvény

Útvonal: Táv: Szintemelkedés:

A tanösvény a Pálos kolostor romjainál indul, majd a Baráthegyalja utca egyik magán telkén található műemléki védettség alatt álló kerek borháznál (1737) folytatódik. Jelenleg -sajnos- mindkettő csak kerítésen kívülről látható. Azért érdemes mégis megtorpannunk, mert a Baráthegy (csakúgy, mint a Tatárdomb) a régészeti leletek alapján több ezer éve lakott volt és egyben védvonal is. Két vaskard, nyílvégek, agyagtál került elő a kelta korból, és a gazdálkodás nyomai is felfedezhetők. A bencés rend is szőlőt művelt, pincéket vájtak, azonban a tatárjárást követően 1313-ban István bán azért adományozta a pálos rendnek a környékbeli birtokokat, hogy a térségbe telepítsék mind azt a tudást, amely az összehangolt gazdálkodás beindításához szükséges volt.

A pálosok az itt élő földtelen zsellérekkel letakarították a bozótos hegyoldalt, szőlőket, gyümölcsösöket telepítettek, a hegyerinc kaszáló rétjein állatokat legeltettek, malmot, vágóhidat, sörfőzdét (Gerendás Kocsma helyén) telepítettek. A királyi bortized beszedésében is közreműködtek, így a Pecér-völgy és Szilvás-völgy be-

járataánál felállított közkádaknál az elsőként taposott jó minőségű mustot min-

den gazdától lefoglalták. Minderről megemlékezvén, a kisvonal síne mellett az 1923 és 1967 között működő Márta-bányához vezetett utunk, melynek betömedékelt bejáratán ugyan nem lehet bejutni, azonban jó tudni, hogy a Baráthegy, Kis- és Nagy-Bakos alatt háromszintes bányajáratból évtizedeken át hozták fel a barnaszénét.

A Baráthegy és környékének kialakulása ugyanis egy miocén kori andezites vulkán (Ostoros-hegy) működésének és a tengerparti homok, agyagpala rétegek kiemelkedésének köszönhető (2,5-3 millió év), melyekben megjelennek a fekete kőszén rétegek és osztreás "padok" (osztriga kagylóhéjból képződött mészkőpadok), olykor a vulkáni láva által fellökött kvarcit tömbök is. Egyes Pecér-völgyi pincékben – ahová utunkat egyébként is folytattuk - ezek a rétegek meg is tekinthetők, ha szerencsénk van, s valamely gazda beenged bennünket megtekintésükre. A Pecér-völgyi és Baráthegyi pincesorok elsődlegesen termény bor tárolására szolgáltak, igaz a tatárjárást követően az itt élő lakosság menedékként is használta. A Diósgyőri vár uradalma számára tárolták és termelték itt elsősorban a bort.

A mondák szerint Mátyás király egyik kedvenc kutyapécérének (a királyi vadászatokhoz falkányi vadászkutyát tartottak) ajándékozott egy pincét és borházat. Úgy tudni, hogy az egykori borház a jelenleg felfutó műút végénél, az Y elágazásban található szépen faragott tornácós épület helyén állt, s innen kapta a (Pecér) völgy és a dúlló a nevét, A pincesor egyes épületeit az elmúlt évtizedekben lakóházzá bővítették, különböző háziállatokat is tartanak itt és szépen nőnek azok a diófák, melyet a gazdák folyamatosan ültetnek, hiszen Diósgyőr nevében is megtalálható, hasznos gyümölcsfák. A Pecér-völgy 90-nél, majd a gyümölcsösök, cserjékkel benőtt elhagyatott telkek, kaszálók között a Kis-Bakos gerincre kaptatva megtaláljuk a tanösvény két útbaigazító tábláját.

A gyümölcsösökben szilva, alma, körte, barackfák sora, az út két oldalán pedig szemet gyönyörködtetőek a vadvirágok egész évben. Most a zsálya, az enyves szegfű, pacsirtafű, kutyatej, kakukkfű illata vezetett végig bennünket. A hármaskörű elágazásnál az Ostoros-hegy oldalán vezető útra tértünk, melyet öreg tölgyek, hársak, és a cserjék sokasága kísért bennünket, hatalmas madárzsivajjal, hiszen ez idő tájt kelnek ki az énekesmadarak az első fészekaljából.

Most nem tértünk fel a 370 méteres vulkáni csúcs, azaz az Ostoros-hegy gerincére, mert éppen az oldalában kerestük azt a földtani feltárást, ahol a tengeri kövesülések megtalálhatók. Egy pincekezdeménynél fel is fedeztünk a homok,

agyagrétegek közé ékelődött osztreá kagylókat, illetve az egykori tenger hullámverésében formálódott agyag gömböcskéket. Örömteli látni, hogy több tucat kecske legel a kaszálón, a pásztor szerint a Szimbiozis Alapítvány Baráthegyi Majorságába érdemes hazafelé beugrani és kecskesajtot is vásárolni.

A telkek között olykor kitekinthettünk a Szinva-völgyre, gyönyörű kilátás nyílik Diósgyőr értékeire. Nem véletlen, hogy a Baráthegy teteje mindig is védelmi funkciót látott el, legutóbb a II. világháborúban egy légvédelmi üteg innen védte a településrészt. A telkeket elhagyva, a tölgyesben a balra kanyarodó úton az Ibolya utcánál, majd a Szilvás-völgynél kötöttünk ki. Ez utóbbi elnevezés is őrzi a pálosok több száz

éves tevékenységének sorát, a hozzáférhető írott források szerint a nagy kiterjedésű gyümölcsösöket ők honosították meg e tájon. A pálosok rendjét 1786-ban II. József törölte, melynek oka lehet például az jóslat, mely szerint: "Magyarország csak addig fog ragyogni, míg a pálosok rendje is virágzik."

Ezzel az akarattal másfél évszázad után ismét visszatelepült a rend hazánk néhány egykori kolostorába, sajnos Diósgyőrbe nem. A Baráthegyi tanösvény segít minden érdeklődő számára visszautazni az időben, amikor a fehér barátok egy olyan környezet-harmonikus tájhasználatot honosítottak meg, melyek egy részét máig gyakoroljuk, vagy éppen gyakorolnunk kellene az elhagyatott telkek helyén.